

Feanwâlden, juli-augustus 2013

Annie Rekker – van der Werff

Moark 37

9269 MC Feanwâlden

Predikant van de Meniste gemeente Damwâld

Vraagstelling

Wat zijn de taken van een predikant?

Om antwoord op deze vragen te krijgen en eventueel zelf een antwoord te kunnen formuleren heb ik het onderzoek: *Een Gideonsbende. Doopsgezinde gemeenten en hun visie op voorgangers* (ADS, Amsterdam, 2003), van Nanne E. Haspels gelezen. Dit onderzoek heeft mij inzicht gegeven in het denken van een groot aantal Doopsgezinden over de gemeente en haar voorganger.

Duidelijk wordt dat in de samenleving er een groeiend consumentisme is. Toegepast op de kerkelijke gemeente betekent dit, dat mensen de gemeente minder zien als een plaats om iets te 'brengen' (zich zelf, God eer bewijzen, heiliging van het persoonlijk leven) en meer om iets te 'halen' (goede, mij aansprekende preek, aandacht en begeleiding als dat nodig is).

Ook is binding aan traditie sterk verminderd. De vanzelfsprekendheid van het traditionele gemeentezijn is aan het verdwijnen.

Daarnaast wil de gemeente wel een geestelijk leider, maar geen dominantie, geen ambtskleding en geen verheffing van de een boven de ander.

Volgens Haspels is het belangrijk dat men een betekenisvolle gemeente opbouwt, die niet zozeer zoekt naar mensen, als wel ondersteuning biedt bij de zoektocht van mensen in onze tijd naar verdieping.

Toch zijn we als Meniste gemeente geworteld in een traditie met de gedachte dat geloven tot gemeenschap leidt. Liefde tot God en tot de naaste hingen voor de dopers onverbrekkelijk samen. Geloven was dan ook niet louter een innerlijke en individuele zaak. Het nieuwe leven van gehoorzaamheid aan Christus nam in de gemeente vorm aan. Het was de plaats waar de liefde van God voor de mensen getransformeerd wordt in wederliefde tot God en de naaste (Geloven, *vragenderwijs*. Blz. 14). Geen vrijwilligers kerk, maar een gemeenschap van op elkaar betrokken leden en die hier ook bewust voor kiezen.

Waar Haspels de nadruk legt op het bouwen van een betekenisvolle gemeente roept prof. dr. Piet Visser in zijn artikel '*Geschiedenis van het doperse voorgangerschap*' op tot dringende en drastische sanering, en dan met name van het voorgangerschap. Hij schrijft: 'De moderne pastor zal, naast zijn/haar blijvende, complexe en woordenrijke herderlijke taken, die echter dringend en drastisch een sanering behoeven, zich vooral weer een verkondigende, onderrichtende en vermanende (bemoedigende) status aan moeten meten. Hij/zij dient zich weer tot het ambt van apostel, bisschop en opziener te vervaardigen, om als dienstknecht aan de 21^e-eeuwse gemeente, Christus' lichaam met markante, moderne ledematen, de haar onderscheidende apostolische kenmerken terug te geven, in afzondering en tegen de stroom van massificatie in. Van 'veel', van Samen op Weg, is er al meer dan genoeg. 'Back to basics and branding'!

De rol van leraar en herder in de geschiedenis.

De 'Broederlijke vereniging van ettelijke kinderen Gods' is de schriftelijke neerslag van de besprekingen, die op zondag 24 februari 1527 in Schlat am Randen (thans Schleithem genoemd) gehouden zijn. Hierin beschreven de punten waarover zij het eens zijn geworden, deze zijn: doop, ban, breking des broods, afzondering van de gruwelen, herders in de gemeente, zwaard, eed
Over de herders in de gemeente wordt het volgende geschreven: de herder in de gemeente moet er een zijn geheel en al naar de ordening van Paulus (1 Tim. 3 : 7), die een goed getuigenis heeft van hen, die buiten het geloof staan. Het ambt van zo iemand bestaat uit: lezen en aansporen, onderwijzen, vermanen, straffen of bannen in de gemeente, alle zusters en broeders goed voorgaan in gebed, in de breking des broods en acht geven op alle dingen van het lichaam van Christus, zodat dat gebouwd en verbeterd wordt, de naam Gods door ons geprezen en geëerd wordt en de lasteraar de mond gesnoerd wordt. (Broederlijke Vereniging. Doperse stemmen 1, blz. 18)

In 'Een gemeente van heiligen. De kenmerken van de ware kerk volgens Menno Simons. Doperse stemmen 7' staat geschreven: *De kerk van Christus wordt voorgebracht door onbestraffelijke predikers en christenen*

Ten vierde moet men bedenken, dat de kerk van Christus door oprechte, godvruchtige predikers en christenen wordt voortgebracht. Zij worden door Christus' Geest gedreven, zoals Mozes, Samuel, Jesaja, Jeremia, Petrus, Paulus, Johannes, etc. in leer en leven onbestraffelijk zijn. Zij zoeken uit zuivere en trouwe liefde het heil van hun naasten en zeggen met Paulus: 'Wordt mijn navolgers, gelijk ook ik Christus navolg', 1 Kor. 11:1. Die het woord van de Heer in de kracht van de Geest juist prediken, die als heldere, klare lichten iedereen voorlichten (Mat. 5:16 ; Fil. 2:15; 1 Petr. 2:12) en uit alle kracht ernaar streven met hun ontvangen talenten te woekeren en daardoor veel gewin aan de schatten van de Heer toevoegen. Want dat is Gods manier van doen geweest sinds het begin, de leer der boetedoening door vrome en onbestraffelijke dienaars te verkondigen, zoals u in mijn eerdere uiteenzetting inzake zending van de predikanten meer dan genoeg heeft kunnen horen.

De herder en leraar voelt zich een geroepene.

Gerben Heitink vertelt in zijn boek '*Biografie van een dominee*' hoe hij ertoe gekomen is dominee te worden. Als kind ging hij met zijn ouders mee naar de kerk. Hij werd geraakt door wat daar gebeurde, zonder het altijd te begrijpen. Op blz. 301 schrijft hij: "Van schijnbaar onbetekenende gebeurtenissen die uiteindelijk geleid hebben tot een concreet commitment. Dat heet dan met een duur woord roeping." Heitink voelt zich een geroepene.

Haspels schrijft in *Een Gideonsbende. Doopsgezinde gemeenten en hun visie op voorgangers* (ADS, Amsterdam, 2003), op blz. 168: 'Bij gemeentelieden is de roep om een geestelijk leider duidelijk aanwezig, een voorbeeldfiguur, alsook het besef dat het daarbij om een roeping gaat. Tegelijkertijd wil men geen dominantie van de dominee en geen ambtskleden. De dienstbaarheid staat voorop. We hebben eerder in dit verband gesuggereerd, dat het gebruik van het begrip roeping te maken kan hebben met het geven van een meer verplichtend karakter van het werk. De notie van deze 'dienst' verbonden met de gemeente, brengt in onze ogen tot uitdrukkingen de roeping (bevoegdheid, gezag) van de voorganger om de gemeente te bepalen bij haar roeping.'

De herder en leraar bepalen de gemeente bij haar roeping!

'De kerntaak van de 'leraar' is vanuit de geschiedenis een verkondigende, onderrichtende, vermanende (=aanmoedigende, opwekkende) taak. Verkondiging is met name op de omgeving van de gemeente gericht, onderricht en vermaning op de gemeente zelf.

De 'herderrol' is niet in eerste instantie gericht op bejaarden- of ziekenbezoek, maar op geestelijk leiding geven aan de gemeente. Voor de armenzorg waren er diakendienaren, die ook vermaning gaven. Naast de diakendienaren moesten 'oude Weduwen tot Dienaressen' gekozen en bevestigd worden, belast met bezoek van de 'arme, zwacke, krancke, bedroefde ende noodtdruftige menschen, als oock Weduwen en Weesen...te vertroosten en te versorghen, ende voorft de noodsaecklijckheyt der Gemeente te helpen waernemen na alle haer vermogen'.

We zouden deze lijn uit de traditie willen vasthouden. Hiermee dragen we bij aan de afbakening van het theologische en pastorale beroep en bovendien kan de 'verkondigende' taak in de samenleving een hernieuwde bezinning in gang zetten op de traditie... Het begrip verkondiging verstaan we dan als 'communicatie over geloofs- en levensvragen vanuit bijbels perspectief.' *Een Gideonsbende. Doopsgezinde gemeenten en hun visie op voorgangers* (ADS, Amsterdam, 2003). Blz. 159-160.

Bovenstaande is uitgewerkt in een predikantenprofiel

1. Taken bij het voorgaan in de kerkdiensten
2. Taken in vorming, toerusting en catechese
3. Taken in het pastoraat
4. Taken in de samenleving
5. Taken in organisatie en bestuur
6. Taken met het oog op het eigen functioneren

Hoe verhouden deze taken zich tot de taken uit de geschiedenis: verkondigen, onderrichten en vermanen (bemoedigend)? Wil een predikant de taken, zoals beschreven in het predikantenprofiel, naar behoren uitvoeren dan kan het niet anders dan dat hij/zij zeer systematisch te werk gaat. Hoewel nu wel de vraag rijst, met het oog op de taken in de geschiedenis, of een predikant al deze taken voor zijn/haar rekening moet nemen. Met name, als men, in deeltijd werkt.

Het kan dan ook niet anders dan dat predikant en kerkenraad zich samen verantwoordelijk voelen voor het reilen en zeilen in de gemeente, samen verantwoordelijk voor het geestelijk klimaat: samen verantwoordelijk voor een goede invulling van bovenstaande taken.

Geestelijk leiderschap

Het is bij uitstek de taak van de pastor op een begrijpelijke en verstaanbare wijze over God te spreken. Zij/hij wacht niet tot de ander daarover begint, maar brengt God zelf in, zodat de ander zichzelf, naaste en wereld beter en meer verdiept leert kennen.

De opdracht van de pastor om het religieuze in de mens te helpen ontdekken, ontwikkelen en verdiepen noemen we 'geestelijke leiding'. Geestelijke leiding op deze manier opgevat beperkt zich niet tot het individuele pastorale contact, maar vormt de basis van alle pastorale functies: kerugma (verkondiging), koinonia (gemeenschap), leitourgia (liturgie) en diaconie. Deze vorm van leiding geven – als basisattitude van een hedendaagse pastor - ligt voor afgestudeerde theologen haast voor de hand maar is vandaag de dag niet meer vanzelfsprekend. Want om aan die specifieke rol te kunnen toekomen moet de pastor zicht hebben op zijn/haar eigen positie, zijn/haar eigen spiritualiteit onderkennen, oog hebben voor sporen van God in het leven van mensen en in zijn/haar werk prioriteiten durven stellen.

Met name zal de pastor de confrontatie aan moeten gaan met de (post-)moderne cultuur en in dat kader creatief naar mogelijkheden moeten zoeken om de christelijke boodschap ter sprake te brengen. Dit stelt hoge eisen aan de eigen communicatieve en spirituele competenties om in een missionaire context zowel open te staan voor hedendaagse belevingen van het bestaan als tegelijk bewust te zijn van verhalen en ervaringen die de christelijke traditie te bieden heeft. Missionair wordt in deze context verstaan als de noodzaak om aan te sluiten bij de geestelijke behoeften en bij de noden van de huidige samenleving.

Faculteit Katholieke Theologie van de Universiteit van Tilburg

De traditie van de Doopsgezinde gemeente en de moderne geloofs- en zinzoeker

Hoe belangrijk het is op de hoogte te zijn van de eigen geschiedenis, van de eigen traditie, maakt Heitink duidelijk in zijn boek *Biografie van de dominee* (Gerben Heitink, 2002). Op blz. 16 schrijft hij: 'Wie zijn geschiedenis niet kent wordt kortademig, raakt in paniek of gaat af op de waan van de dag. Het historisch perspectief biedt de vereiste distantie die nodig is om gewenste veranderingen op hun merites (verdiensten) te kunnen beoordelen. Kennis van de geschiedenis kan diepte geven aan kerkelijk handelen dat werkelijk toekomstgericht wil zijn.'

Historisch besef is nodig willen we antwoord kunnen geven op de vraag naar de taken van de predikant, naar de betrokkenheid in het verleden, maar ook op de vraag naar bijvoorbeeld onze identiteit, naar onze gemeenteopvatting.

Traditie en gemeente, gevormd door leden, belangstellenden en betrokkenen, zullen in balans moeten zijn. Dit vraagt van predikant en kerkenraad kennis van beide. Van de traditie kan men kennis nemen door zich te verdiepen in de geschiedenis. Wil men kennis nemen van de huidige geloofs-zinzoeker is ook hiervoor voldoende literatuur voorhanden. Maar belangrijker is zich te verdiepen in ieder gemeentelid, belangstellende en betrokkene persoonlijk. Waar liggen de behoeftes, wat wordt als belangrijk ervaren en wat kunnen wij voor elkaar betekenen? Uit het onderzoek van Nanne E. Haspels wordt duidelijk dat empathie, inlevingsvermogen, betrokkenheid, als belangrijk ervaren wordt. Dat de predikant en kerkenraad oog hebben voor de individuele gelovige- zinzoeker, in zijn/haar specifieke situatie. Willen luisteren, aandacht willen schenken naar zijn/haar verhaal.

Deze twee factoren horen in balans te zijn. Als we teveel aandacht aan onze traditie schenken, aan onze geschiedenis, aan onze identiteit, onze gebruiken en rituelen, raken we de gelovigen kwijt. Worden we statisch, stollen we in de tijd. Zijn we teveel naar binnen gericht en hebben geen oog meer voor wat er om ons heen gebeurt.

Zouden we alleen maar aandacht hebben voor de betrokkenen, dan raken we ons fundament kwijt. Wat is dan onze basis van waaruit we werken, van waaruit we ons geloof inhoud geven? Wat is het dan dat we willen over- en uitdragen? We worden vaag en ongrijpbaar en mensen zullen hun heil ergens anders zoeken.

De kernpunten van onze doperse traditie zijn: zelf de keuze maken voor geloven, vertrouwen hebben in God, in Jezus. Als antwoord hier op, in leven en werken, navolging van Jezus. Hier zelf de verantwoording voor nemen, binnen de gemeenschap van medegelovigen. Waarbij men elkaar bemoedigt op de weg van Jezus te blijven.

De rol van predikant en kerkenraad is de geloofsgemeenschap en belangstellenden eigentijdse perspectieven, mogelijkheden, aan te bieden waardoor gelovigen en belangstellenden betrokkenen worden en op het spoor gezet worden van dit proces. Dat zij ondersteund worden bij hun zoektocht naar verdieping.

Elkaar tot zegen zijn

Door wederzijdse betrokkenheid.

Wil men binnen een geloofsgemeenschap het belang van wederzijdse betrokkenheid inzien dan heeft de gemeente volgens Hornokx een 'aanlokkend perspectief en een beloftevol toekomstbeeld' nodig. Zonder ideaal, een visie of een concrete utopie is het gevaar groot dat een gemeenschap indommelt, wegwijnt en op den duur verdwijnt (blz. 87).

In de eerste christen gemeente, Handelingen van de apostelen 2: 42-44, was één van de idealen: gemeenschap, solidariteit. Dit is een ideaal dat ook onze gemeente voor ogen staat. Willen we dit realiseren dan zal iedere betrokkene bij, en iedere groep van, de gemeente hiervan op de hoogte moeten zijn. Willen we dit bewerkstellingen dan zal een van de voorwaarden zijn: overleg. Overleg tussen predikant en kerkenraad en overleg tussen predikant, kerkenraad en groepen.

Alleen op deze manier zal er eenheid binnen de gemeente over de te volgen koers, het nastreven van het ideaal, het nastreven van de visie ontstaan. En het belang van wederzijdse betrokkenheid kan benadrukt worden. Tijdens een overleg zal er aandacht zijn voor ieders rol, ook de rol van de predikant. Er zullen afspraken gemaakt worden over: wat kunnen we voor elkaar betekenen en wie is waar verantwoordelijk voor.

In Doopsgezinde gemeenten waar het begrip 'autonomie' als zeer belangrijk ervaren wordt, ook door de verschillende groepen die er binnen die gemeenten zijn, ligt hier een uitdaging.

Wederzijdse betrokkenheid betekent niet op voorhand dat de groepen haar autonomie, zelfbestuur, kwijtraken. Een ieder blijft 'baas' in eigen groep. Wederzijdse betrokkenheid streeft solidariteit, eenheid en verbondenheid na, wat het mogelijk maakt samen te werken aan het uiteindelijke gemeentedoel: de navolging van Jezus en de opbouw van de gemeente.

Conclusie: wil men onduidelijkheden over de rol van predikant voorkomen dan zal overleg met elkaar nodig zijn. Te beginnen tussen predikant en kerkenraad. Wat zijn de specifieke taken van de predikant, vanuit de traditie en het predikantenprofiel. Dan tussen predikant, kerkenraad en groepen. Met als belangrijke vraag: Wat kunnen en willen we voor elkaar betekenen m.b.t. onze gezamenlijke Bijbelse (N.T) opdracht : het navolgen van Jezus, worden als Hem, discipelschap. En de opbouw van het *lichaam* (Geloven vragenderwijs blz. 72), beeld van de gemeente (Geloven vragenderwijs blz. 34).

Alle gelovigen zijn discipelen en bouwen aan een gemeente van discipelen. Dit kan de vraag oproepen naar de betekenis van het begrip dat alom als kenmerkend doopsgezind wordt aanprezen: het algemeen priesterschap van gelovigen. Een dergelijk begrip komt in de Bijbel niet voor (Geloven vragenderwijs blz. 71).

De belangrijkste passage die gaat over het priesterschap van alle gelovigen luidt als volgt: "Laat u als levende stenen opbouwen tot een geestelijke tempel, tot een heilig priesterschap dat geestelijke offers opdraagt, die welgevallig zijn aan God door Jezus Christus... Maar u bent een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilige natie, een volk dat zijn bijzonder eigendom werd om de roemruchte daden te verkondigen van Hem die u uit de duisternis heeft geroepen tot zijn wonderlijk licht" (1 Petrus 2:5-9).

Het hele volk, alle gelovigen, zijn geroepen zich in te zetten tot opbouw van de gemeente.

Luther pleit voor een 'priesterschap van alle gelovigen'. Dat betekent dat er geen priesters hoeven te worden aangesteld, maar dat elke christen een priester is. De priester als middelaar tussen God en de mens is niet meer nodig. Iedere gelovige kan zich rechtstreeks wenden tot God.

Als iedere gelovige een priester is dan zijn alle gelovigen als priesters verantwoordelijk voor de Bijbelse opdracht: de navolging van Jezus en de opbouw van de gemeente.

Bij de opbouw neemt de verkondiging van het Woord een centrale plaats in (Geloven vragenderwijs blz. 70).

Dit is ook waar Prof. dr. Piet Visser de nadruk op legt, op de verkondigende taak van de predikant. Zijn reactie: Laat de dominee eerst en vooral goed preken, dat is haar/zijn expertise. De dominee is bij uitstek de expert om het Woord uit te leggen op een manier die prikkelend is voor het leven. Onder het kopje 'pastoraat' zijn er teveel andere zaken op het bordje van de predikant terecht gekomen en Visser noemt dan: stervensbegeleiding, huwelijksconflicten, gemeentemanagement en andere gemeenteproblemen. Een oorzaak van overspannenheid of Burn-out zou te maken kunnen hebben met te veel, veelsoortig, hooi op de vork.

Ik ben het voor een groot deel met de uitspraak van Visser eens. Door de veelzijdigheid van het beroep zie ik soms door de bomen het bos niet meer. Gemeente en gemeenteopbouw liggen mij na aan het hart. Onder gemeenteopbouw versta ik ook de geestelijke opbouw van de gemeenteleden en niet alleen het naar buiten treden om buitenkerkelijken te interesseren voor onze gemeente. Als Visser dan reageert met 'Laat de dominee eerst en vooral goed preken' zie ik daarin vooral een oproep de gemeente, de hoorders spiritueel toe te rusten. Hierin zie ik een bevestiging om tot goede zondagse vieringen te komen, maar ook de kerk open te stellen voor een regelmatig terugkerend avondgebed.

Bij verkondiging horen, volgens mij, ook bijbel- en gespreksgroepen.

Een van de aspecten van gemeentezijn is het pastoraat. Het woord 'pastoraat' is afgeleid van 'pastor', dat 'herder' betekent. Het herderschap van Jezus is voorbeeld geworden voor de pastorale zorg in de kerk. Ik ben het met Visser eens dat een predikant haar/zijn grenzen moet kennen. Ik ben als predikant geen psycholoog, geen arts, geen opvoedkundige, geen manager en ik moet ook niet op de stoel van één van hen willen gaan zitten. In de contacten met mensen is het belangrijk goed te luisteren en bij eventuele, voor de predikant, grens overstijgende problemen hulp adviseren. Maar als een gemeente, om wat voor reden dan ook, het pastoraat als taak van de predikant zou schrappen, verliest zij wel één van haar kerntaken. Zeker, allen die betrokken zijn bij een geloofsgemeenschap zijn verantwoordelijk om in zorg naar elkaar om te zien. Maar voor de predikant, die geschoold is in het verlenen van pastorale zorg en gehouden is aan het ambtsgeheim, ligt hier toch wel een bijzondere taak.

G. Heitink, emeritus hoogleraar praktische theologie van de Vrije Universiteit van Amsterdam, onderscheidt vier basale functies van pastoraat.

Helen

De eerste basale functie van het pastoraat is volgens Heitink het helen. Helen is het mogelijke positieve effect die een pastorale relatie heeft voor de heelwording of integratie van mensen met het oog op hun geestelijke gezondheid en hun welbevinden in de ruimste zin van het woord. Volgens Heitink ziet Jezus prediken en genezen als zijn taak en dient de laatste niet ondergeschikt te worden gemaakt aan de eerste. Hij werd vaak 'met ontferming bewogen' als hij mensen zag lijden.

Bijstaan

De tweede basale functie is bijstaan. Bijstand is de troost en de bemoediging die mensen in moeilijke omstandigheden, als gevolg van verlies, pijn en lijden, van een pastorale relatie ondervinden. Hier

gaat het om het omgaan met zaken waar men niet zomaar wat aan kan veranderen (bijvoorbeeld het verlies van een vader of moeder). De pastor helpt de pastorant om niet verder weg te zakken, hij troost hem of haar, hij helpt hem of haar de overgebleven krachten te mobiliseren en te hergroeperen (consolideren) en ten slotte om te werken aan een nieuw levensontwerp.

Begeleiden

De derde functie van het pastoraat is begeleiden. Begeleiden is de leiding die van een pastorale relatie kan uitgaan, waardoor mensen zich gesteund weten om op grond van hun levensovertuiging keuzes te maken en beslissingen te nemen en zo te groeien in zelfstandig geestelijk functioneren. Het gaat hier om het agogisch moment in het pastorale optreden. Hier valt te denken aan de wijsheidsliteratuur in het Oude Testament en aan het meesterschap van Jezus in het Nieuwe Testament.

Verzoenen

De vierde functie is verzoenen. Verzoenen is de betekenis die een pastorale relatie kan hebben voor mensen die vervreemd zijn van elkaar, van zichzelf of van God, om tot zichzelf te komen, aanvaarding en vergeving te ervaren en zo in nieuwe relaties te leren leven. De Bijbel noemt twee woorden voor verzoenen: *ilaskomai* ('je schuld boeten') en *katallasso* ('zich verzoenen met'). In het Nieuwe Testament wordt duidelijk, dat verzoening met een broeder aan de gang naar het altaar vooraf dient te gaan (Mattheus. 5, 24). Het liefhebben van God en je naaste dienen niet van elkaar los gemaakt te worden.

Belangrijk voor de predikant is om zich in deze vier functies te scholen.